

לא יסור שבט יהודה...עד כי יבא שילה – מיאמה הוא שילה?

האם אכן לא "סר שבט מיהודה"?

בראשית מ"ט: ח'-י"ב

ח) יהודה אתה יודוך אחיך דוד בערף איביך ישתחוו לך בני אביך. (ט) גור אריה יהודה מטרף בני עליה קרע רבץ פאריה וקלביא מי קימנו. (י) לא יסור שבט מיהודה ומחקה מבין רגליו עד כי יבא שילה ולו יקהת עמים. (יא) אסרי לגפן עירה ולשרקה בני אתנו כבס בנין לבשו ובדם ענבים סותה. (יב) חכלילי עינים מנין ולבן שנים מחלב.

נתמקד בפסוק י', פסוק שמעורר בעיות רבות:

לפי כמעט כל המפרשים, השבט של יהודה הוא סימן של מלכותאמנהיגות, ואם כן בפסוק י', יעקב מברך את יהודה שהמלכות לא תעבור מזרעו עד "כי יבא שילה".

- מה משמעות ציון זמן זה: מהאמי זה שילה? מתי ולמה יבא? (שם איש? כנוי? שם מקום?)
- לפי כל פרשנות של "שילה" שנראה, האם באמת היה קיום ברכה זאת? האם אנחנו אכן רואים רצף שלטוני של יהודה עד "כי יבא שילה"?
- מה פירוש "עד"? האם זה מציין סוף של תקופה?
- מה פירוש: "שבט", "מחוקק"?
- מה פירוש "יקהת" ומי הם העמים?

לכל אחת מן הפרושים המובאים למטה, נסה לענות על השאלות האלו.

1. מלכות "נצחית" - שילה הוא משיח

בבלי סנהדרין צ"ח:

ורבי יוחנן אמר: למשיח. מה שמו? דבי רבי שילא אמרי: שילה שמו, שנאמר (בראשית מ"ט) עד כי יבא שילה.

(א) רש"י בראשית מ"ט: ח'-י"ב - הגדרה רחבה של מלכות

(ט) גור אריה – על דוד נתנבא, בתחלה גור (שמואל ב' ה': ב') בהיות שאול מלך עלינו אתה הייתה המוציא והמביא את ישראל, ולבסוף אריה כשהמליכוהו עליהם, ...

(י) לא יסור שבט מיהודה – מדוד ואילך, אלו ראשי גליות שבבבל שרודים את העם בשבט שממונים על פי המלכות. ומחקה מבין רגליו – תלמידים, אלו נשיאי ארץ ישראל. עד כי יבא שילה – מלך המשיח שהמלוכה שלו, וכן תרגם אנקלוס. ומדרש אגדה שילו, שי לו, שנאמר (תהלים ע"ו: י"ב) יובילו שי למורא.

מיאמה הוא שילה לפי פירוש רש"י?

לפי רש"י מי נכלל בקבוצת המנהיגים שאחז ב"שבט יהודה"?

מי הם "ראשי גליות"? תשובה מוויקיפדיה: ראש הגולה (בארמית: ריש גלותא) הוא התואר של בעל הסמכות הפנימית והמדינית של הקהילה היהודית בבבל מאז המאה ה-6 לפנה"ס עד המאה ה-12. לפי המסורת ראשי הגולה התייחסו על זרע מלכי בית דוד (ועל המלך יהויכין) שהוגלו לבבל עם חורבן בית ראשון.

איזו בעיה ניסה רש"י לפתור על ידי הגדרתו הרחבה של מלכות?

האם אתה יכול לחשוב על תקופות אחרות בהסטוריה (לפני או לאחרי מנהיגות הריש גלותא) שעדיין מהוות בעיה לפירושו של רש"י?

(ב) רמב"ן בראשית מ"ט:י' – מלכות עולם מבין אחיו

לא יסור שבט מיהודה – אין ענינו שלא יסור לעולם, כי כתוב (דברים כ"ח: ל"ו) יולך ה' אותך ואת מלכך אשר תקים עליך אל גוי אשר לא ידעת אתה ואבותיך, והנה הם ומלכם בגולה, אין להם עוד מלך ושרים. וימים רבים אין מלך בישראל. והנביא לא יבטיח את ישראל שלא ילכו בשבי בשום ענין בעבור שימלוך עליהם יהודה.

אבל ענינו שלא יסור שבט מיהודה אל אחד מאחיו, כי מלכות ישראל המושל עליהם ממנו יהיה, ולא ימשול אחד מאחיו עליו, וכן לא יסור מחוקק מבין רגליו, שכל מחוקק בישראל אשר בידו טבעת המלך ממנו יהיה, כי הוא ימשול ויצוה בכל ישראל, ולו חותם המלכות, עד כי יבא שילה ולו יקהת כל העמים לעשות בכולם כרצונו, **וזהו המשיח**, כי השבט ירמוז לדוד שהוא המלך הראשון אשר לו שבט מלכות, ושילה הוא בנו אשר לו יקהת העמים.

ולא יתכן מאמר רבי אברהם שיהיה שילה דוד, כי לא היה ליהודה שבט קודם דוד, כי אף על פי ששבטו נכבד ונוסע בתחלה, אין שבט רק למלך ומושל, כדכתיב (תהלים מ"ה: ז') שבט מישור שבט מלכותך, שבט מושלים (ישעיה י"ד: ה'), שבט למשול (יחזקאל י"ט: ד').

והכתוב הזה רמז כי יעקב המליך שבט יהודה על אחיו והוריש ליהודה הממשלה על ישראל. והוא מה שאמר דוד ויבחר ה' אלהי ישראל בי מכל בית אבי להיות למלך על ישראל לעולם כי ביהודה בחר לנגיד ובבית יהודה בית אבי ובבני אבי בי רצה להמליך על כל ישראל (דברי הימים א' כ"ח: ד'). ואמר לא יסור, לרמוז כי ימלוך שבט אחר על ישראל, אבל מעת שיחל להיות ליהודה שבט מלכות לא יסור ממנו אל שבט אחר. וזהו שנאמר (דברי הימים ב' י"ג: ה') כי ה' אלהי ישראל נתן ממלכה לדוד על ישראל לעולם לו ולבניו.

וענין שאול היה, כי בעבור שדבר שאלת המלכות בעת ההיא נתעב אצל הקדוש ברוך הוא, לא רצה להמליך עליהם מן השבט אשר לו המלכות שלא יסור ממנו לעולמים, ונתן להם מלכות שעה. ולזה רמז הכתוב שאמר אתן לך מלך באפי ואקח בעברתי (הושע י"ג: א'), שנתנו לו שלא ברצונו, ולכן לקחו בעברתו, שנהרג הוא ובניו ונפסקה ממנו המלכות....

ולפי דעתי היו המלכים המולכים על ישראל משאר השבטים אחרי דוד עוברים על דעת אביהם ומעבירים נחלה, והם היו סומכים על דבר אחיה השילוני הנביא שמשח לירבעם ואמר ואענה את זרע דוד למען זאת אך לא כל הימים (מלכים א' י"א: ל"ט). וכאשר האריכו ישראל להמליך עליהם משאר השבטים מלך אחר מלך ולא היו חוזרים אל מלכות יהודה עברו על צוואת הזקן ונענשו בהם, וכמו שאמר הושע (ח' ד') הם המליכו ולא ממני.

וזה היה עונש החשמונאים שמלכו בבית שני, כי היו חסידי עליון, ואלמלא הם נשתכחו התורה והמצוות מישראל, ואף על פי כן נענשו עונש גדול, כי ארבעת בני חשמונאי הזקן החסידים המולכים זה אחר זה עם כל גבורתם והצלחתם נפלו ביד אויביהם בחרב. והגיע העונש בסוף למה שאמרו רז"ל (ב"ב ג'): כל מאן דאמר מבית חשמונאי קאתינא עבדא הוא, שנכרתו כלם בעון הזה. ...

מיהו שילה לפי הרמב"ן?

איך הרמב"ן מסביר שאכן סר שבט מיהודה בתקופות הגלות של עם ישראל?

אילו תקופות בהסטוריה של עם ישראל מהוות בעיה לשיטת הרמב"ן (וגם רש"י)?

מהן הסבר הרמב"ן להסרת השבט מיהודה בתקופות: שאול, פילוג המלוכה, וחשמונאים?

(ג) שו"ת הרשב"א ד' קפ"ז – הבטחה שהסרת המלכות לא תהיה לעד

לא יסור שבט מיהודה, ומחוקק מבין רגליו, עד כי יבא שילה ושילה הוא המשיח.... אמרתי: אמיתות פ"י הכתוב, כך הוא. **לא יסור שבט מיהודה לעד, כי לבסוף יבא שילה, שהוא מזרעו, ותשוב אליו הממלכה**. והטענה בזה, לפי שכל השבטים היה להם מלך או שופט (סוכה כ"ח), ואין אחד מכולם שלא היתה לו שררת מלכות או שופט. אבל מפני שאינה נחלה להם, כשסרה, סרה לעולם. אבל שררת יהודה, ירושה היא לו, ולו עיקר הממלכה תהיה. ולא הבטיח ה' את ישראל, שלא יגלו כדי שימלוך עליהם מלך יהודה, אבל הבטיחו שהממלכה והשררה היא נחלתו. ואם תסור ממנו, לא תסור לעולם, כמו שסרה משאר השבטים. כי בסוף הזמנים, יבא שילה שהוא המשיח מזרעו, ולו יקהת עמים, כי תשוב ירושתו לו, כי הממלכה שלו היא. ומלת: עד; במקום הזה כמו לעד. כלומר לא יסור שבט מיהודה לעד, כי יבא שילה כו'. ומצינו עד (כעו) [כמו] לעד, דכתיב: שוכן עד, וקדוש שמו: שהוא כמו שוכן לעד. והוא שתרגם המתרגם: לא יעדי עביד שלטן מדבית יהודה, וספרא מבני בנוהי, עד עלמא דייתי משיחא, דדיליה היא מלכותא.

מיהו שילה לפי הרשב"א?

איך הרשב"א מפרש את המילה "עד" בפסוק שלנו? איך זה משנה את כל משמעות הפסוק? איך פירושו פותר את שאלתנו לגבי הסרת שבט מיהודה בתקופות שונות של ההסטוריה?

(ד) ר' בחיי בראשית מ"ט:ט' המלכות תמשך לעד מעת המשיח

... ויתכן לפרש כי הפרשה הזאת כפשוטה תבאר בברכת יהודה בן יעקב ותרמוז בשני המשיחים העתידיים: דוד המלך ומלך המשיח.

ולפי דעתי לכך נכתבו בברכת יהודה שלשה פסוקים קודם שיתחיל בברכת שבח ארצו, ובכל אחד מהם הזכיר יהודה, מה שלא תמצא כן ביתר השבטים שיזכיר שמו של אחד מהם פעמים. והיה הענין שהזכירו ג' פעמים, כדי לרמוז על שלשתן: על יהודה בן יעקב, ועל דוד המלך, ועל מלך המשיח. הפסוק הראשון: יהודה אתה יודוך אחיך, על יהודה בן יעקב, שברך אתו בגבורה ובנקמת אויביו ובהנהגת שררה על כל אחיו אפי' בני אביו, ולכך הוצרך להזכיר בו לשון "אתה". הפסוק השני: גור אריה יהודה, על דוד המלך, וכנה אותו בשם "יהודה" לפי שהוא מזרע יהודה, והזכיר בו "גור" כי בימי שאול גור היה, ואחרי מות שאול מלך על כל ישראל ונעשה אריה. ואמר: מטרף בני עליה, שנצל מטרף שאול שהיה רודף אחריו. כרע רבץ כאריה, בימי שלמה בנו, איש תחת גפנו ותחת תאנתו. השלישי, לא יסור שבט מיהודה, על מלך המשיח הגואל האחרון, וזה שאמר: עד כי יבא שילה, כלומר בנו היוצא מזרעו,

וטעם מלת "שילה" שלא אמר: בנו, הזכיר יעקב המשיח בשם שילה, כלומר בנו שילוד משלית אשה כדרך כל הנוולדים, מלשון: (דברים כ"ח:נ"ז) "ובשליתה היוצאת מבין רגליה", ותוספת ה"א שבמלת "שילה" רמז לה"א אחרונה שבשם, והיא בתו של אברהם, והיא שנשאית לשלמה, והיא היא מדתו של מלך המשיח, עליו רמז הנביא ע"ה חמשה לשונות של שבח, הוא שכתוב: (ישעיהו י"א:ב-ג') "ונחה עליו רוח ה' רוח חכמה ובינה רוח עצה וגבורה רוח דעת ויראת ה'", "והריחו ביראת ה'". שהרי בזמנו של מלך המשיח יהיה שפע הנבואה והחכמה והדעת, (ישעיהו י"א:ט') "כמים לים מכסים". ויהיה באור הכתוב שלא תפסק המלכות ליהודה לעד כשיבא שילה...

פירוש ר' בחיי די דומה לזה של הרשב"א (רבו של ר' בחיי) אבל יש הבדל דק - האם אתם יכולים לזהותו? נסו לתרגם לאנגלית את דברייהם המצוטטים למעלה.

השווה בין:

לא יסור שבט מיהודה לעד, כי לבסוף יבא שילה, שהוא מזרעו, ותשוב אליו הממלכה (רשב"א)

שלא תפסק המלכות ליהודה לעד כשיבא שילה (ר' בחיי)

Shall not ever depart/shall not forever depart

מה פירוש שילה? למה לדעתכם יש הדגשה שהמשיח הוא נולד מ"שלייה" – ילוד אשה?

2. מלכות לזמן קצוב – פתרונות שונים לזהותו של שילה

(א) ר' בחיי בראשית מ"ט:ט' עד תקופת משה

והזכיר: לא יסור שבט מיהודה עד כי יבא שילה, שבא להורות על גאולת מצרים העתידה הקרובה, כי איך יתכן שיתחיל הגלות עתה ביעקב ובזרעו, ולא יזכיר ענין הגואל הראשון הקרוב, ולא יתנבא עליו ולא יבשרם בו, ויזכיר הגאולה העתידה הרחוקה בגואל האחרון שבאחרית הימים, ומפני זה אמר: עד כי יבא שילה, והוא רמז על משה, ובאור הכתוב כי המלכות ליהודה עד זמנו של משה, שתשוב המלכות והממשלת לבית לוי, והוא משה רבינו הגואל הראשון המולך על ישראל, כענין שכתוב: (דברים ל"ג:ה') "ויהי בישורון מלך בהתאסף ראשי עם". כי כל ישראל נאספו אליו, ועל זה אמר: ולו יקחת עמים. וישראל נקראו עמים, כענין שכתוב: (דברים ל"ג:ג') "אף חובב עמים". הרי לך הפרשה מבוארה בברכת יהודה בן יעקב ובגאולה העתידה הקרובה להם....

מיומה הוא שילה?

מה היתרון בפירוש זה? מה החיסרון? (לעזרה עם שאלה זו, ראה דברי שד"ל אלו: "אמר שד"ל: העתקתי הלשון הזה, כי נכון הוא מאד, והרעיון הזה בעצמו הוא אשר הביאני לפרש שילה על ימי יהושע, כי לדעתי הגאולה והישועה הגדולה שהיו בני יעקב מצפים אינה אלא כיבוש הארץ. [אבל] אינני רואה מהיכן בא לו לפרש שילה על משה אם לא מפני כי חשבנו של זה כחשבוננו של זה, וכך אחרים אמרו יבא שילה בגמטריא משיח.")

(ב) הואיל משה בראשית מ"ט:י' עד (שהוא שיא) זמן כיבוש הארץ \שילה שם מקום

עד כי יבא שילה – שילה היתה בימי יהושע החשובה בכל ערי כנען שכן כתוב ויקהלו כל עדת בני ישראל שילה; ולפי"ד

פירוש הפסוק שלפנינו כך – יהודה יהיה ראש לשבטים באופן שגם בעיר ואם בכנען הוא יכנס ראשון; ומליצת בוא בעיר ועם בארץ כאומר יכבוש הארץ כולה וישבית מלכיה, וכן בכל המלחמות יהיה ראשון (שופטים א': ב', כ': י"ח). יקחת – הדגש במקום למ"ד והראוי לקחת הפוך מן קהלת. ומצאנו גם להקת נביאים, ומשמעו הוא יעלה בתחלה ואצלו יתקבצו יתר השבטים.

מילמה הוא שילה?

האם מלכות יהודה תפסק אחר "בוא שילה"?

(ג) ר' יוסף בכור שור בראשית מ"ט: י' עד זמן חורבן שילה (ואז תהיה תקופה שנייה של מנהיגות) \ שילה שם מקום

לא יסור שבט מיהודה – בא לפרש מתי יבא לו המלכות, ואמר לו: לא תעלה על לבך שתהיה בעניות עד שיבוא זמן מלכותך, כי לא יסור שבט וממשלה ממך, כי לעולם יחשבוך לגדול ותהיה מקל ורצועה בידך. ומחוקק שכתב – ותחוקק גזירות, מצוות, על אחרים; כלומר: עד כי יבא שילה תהיה שוטר ומושל, אבל משבא שילה תהיה מלך; כי משבא יומו של שילה שנחרב, אז צמחה מלכות בית דוד, כדכתיב בספר תהילים "ויטש משכן שילה", "וימאס באוהל יוסף", "ויבחר בודד עבדו" (תהי' ע"ח: ס"ז, ע"ז) ובירושלם אשר רצה (תהלים ע"ח: ס"ח) – אלמא דבביאת יומו של שילה תלוי מלכות בית דוד; ובישר לו יעקב שאז יהיה מלך, ועד ביאת שילה לא יהיה בשפלות, רק שבט ומחוקק, אבל משיבא שילה לו יקחת עמים – אז יקהלו אליו כל ישראל להמליכו, כדכתיב "ויבאו כל ישראל חברונה להמליך את דוד" (ש"ב ה': א'; דה"א י"ב: ל"ט). וכן מצינו שיהיה שבט יהודה גדול לעולם, כדכתיב "ויהי המקריב ביום הראשון... נחשון בן עמינדב" (במדבר ז': י"ב) – שהיה ראש לדגלים ולחנוכת המזבח, וכתב "מי יעלה לנו בראשונה... ויאמר ה' יהודה יעלה" (שופטים א': א'-ב'). יקחת – לשון 'קייבוץ', כמו "לקחת (בנוסחנו: ליקחת) אם" (משלי ל': י"ז). יש לפרש: לשון 'קהיון שינים' – שקחו שיניהם של אומות העולם בשעה ששמעו שמלך דוד על ישראל, כדכתיב "ויעלו... פלשתים לבקש את דוד" (ש"א ה': י"ז).

מילמה הוא שילה? מה קרה עקב חורבן שילה לפי הפסוקים שמצוטטים מתהילים?

מה ישתנה במעמדו של יהודה "כשיבא שילה"?

מה פירוש "עד" לריב"ש? האם תפסק מלכותו "עד כי יבא שילה"?

(ד) אבן עזרא בראשית מ"ט: י' עד (שהוא שיא) זמן חורבן שילה \ שילה שם מקום

ומלת יקחת. כמו ליקחת אם (משלי ל': י"ז) והיו"ד משרת לעתיד, וטעמו שיסורו גוים למשמעתו, וכן הי' עמים רבים תחת יד דוד ושלמה בנו. ואין טעם עד כי יבוא שילה, שיסור השבט ממנו בבוא שילה, רק טעמו, כמו לא יחסר לפלוני לחם עד שיגיע עת שיהיה לו שדות וקרמים רבות, וכמוה: כי לא אעזבך עד אשר אם עשיתי את אשר דברתי לך (בראשית כ"ח: ט"ו) ששיבהו אל הארץ.

מה פירוש "עד" לראב"ע? האם עד מציין CESSATION או CULMINATION? השווה פירוש ראב"ע לפירוש ר' יוסף בכור שור. האם מלכות יהודה תפסק אחר "בוא שילה"?

(ה) רשב"ם בראשית מ"ט: י' עד זמן פילוג המלוכה \ שילה שם מקום

לא יסור שבט מיהודה – המלכות הניתן לו להשתחות לו כל אחיו שנים עשר לא תפסוק ממנו כל אותה הגדולה ולא מחוקק ושררה מזרעו עד כי יבא יהודה שילה, כלומר עד כי יבא מלך יהודה הוא רחבעם בן שלמה שבא לחדש המלוכה בשילה, שזהו קרוב לשכם. אבל אז יסורו עשרת השבטים ממנו וימליכו את ירבעם ולא נשאר לרחבעם בן שלמה רק יהודה ובנימין. [ולו] יקחת עמים – קבוצת האומות שהיו כפופים תחת שלמה אביו כדכת' כי הוא רודה בכל עבר הנהר, נתקבצו שם להמליך רחבעם כדכת' וילך רחבעם שכמה כי שכם בא כל ישראל להמליך אותו. ושכם אצל שילה כדכת' ביהושוע ויאסוף יהושוע [את] כל [שבטי] ישראל שכמה וכל הפרשה, ולבסוף מפרש כל אילו הדברים היו לפני ה' בשילה

וגם בשופטים הנה חג ה' בשילה [וגו'] למסילה העולה [מ]בית אל שכמה וגו'. וגם בירמיה ויבאו האנשים משכם [משלון] ומשמרון. וקרקע חלקה היה בשכם סביב האלה אשר עם שכם הראויה להתקבץ שם בני אדם ולכבוד משכן אשר בשילה הסמוך שם. ופשט זה תשובה למינין. שאין כתוב כי אם שילה שם העיר. שאין לעז במקרא [ולא "שלו" כת' כאן כדברי העברים ולא שליח כדברי הנוצרים. ויעקב עיקר הגדולה של יהודה שמדוד עד רחבעם פירש, אבל חוסר הגדולה [לא] רצה לפרש, אלא מכללו של מקרא אתה מדקדק שמשילה ואילך נתמעטה.

מיאמה הוא שילה? האם המלכת רחבעם היה בדיוק בשילה? לפי רשב"ם, למה שכם גם כן נקרא שילה? מה מתואר במילים "ולו יקתה עמים"? מה הקושי בפירוש הרשב"ם בענין הזה?

(ו) חזקוני בראשית מ"ט: י' עד פילוג המלוכה שילה שם אדם

... ד"א עד כי יבא שילה אחיה השילוני שהיה משילה שקרע בגדי רחבעם לייב קרעים.

מיאמה הוא שילה?

השווה פירוש חזקוני לפירוש הרשב"ם? במה הם מסכימים?

(ז) אבן כספי בראשית מ"ט: י' עד החורבן שילה = טעותו

... ואמרו שילה. הוא סוד גדול וטעמו טעותו, וכבר פרשו נותן התורה במה שהקדים בספורים הקלים ותקרא שמו שלה והיה בכזיב בלדתה אותו (ל"ח: ה') ר"ל מטעם ויכחו שם האלהים על השל (שמואל ב' ו' ז'), שגם הנוצרים העתיקהו טמריטט שהוא כענין טעות המחשבה ומהירותה דרך גסות רוח... ואמרו עד. הוא בכאן ממין ההגבלה כי אז יסור...

ובכלל כי אין כונת יעקב עתה להודיעם הפגעים הרעים העתידיים להם, כי כל עצמו לברך כולם או רובם, ובפרט יהודה שהציל יוסף, ובכלל כי העולה מזאת הגזרה ר"ל אמרו עד כי יבא שילה, לנבואת חורבן – דרך רמז סודי – בית ראשון על יד נבוכדנצר בימי צדקיהו, כי קודם זה ויגל ישראל מעל אדמתו (מלכים ב' י"ז: כ"ג), אבל ע"ז כתוב ויגל יהודה מעל אדמתו (שם כ"ה: כ"א), ולכן מתחלת ברכת יהודה נמשך הענין עד זאת הגזרה, כי לא יסור שהוא שילה אינו רק חזוק למחיבות שקדם, שכולם כוללות ומקיפות על בשורת מלכות יהודה כמו והיו ולא תמותו (מלכים ב' י"ח: ל"ב), ולהודיענו גבול זה עם שבאר באמרו שבט, כי אותה ההלחה הנזכרת תהיה הצלחת שבט, כלומר מלכות כמו שאמר דוד על עצמו לירוש זה, שבט מלכותך (תהלים מ"ח: ז') כטעם שרביט הזהב (אסתר ה' ב'), ודרך מלך להיות לו סופר יושב בין רגליו, כמו שיבואר על דוד, והכונה בזה כאלו אמר יהודה אתה יודוך אחיך גור אריה יהודה לא יסור שבט עד כי יבא שילה, כי התחלת זה מזמן דוד, ותכליתה וקצה בצדקיהו, ר"ל מיום שהתחיל התמיד זה ולא סר עד זמן צדקיהו, ואע"פ שקבל חולשה ומעוט בחלוקת עשרת השבטים, אין זה קושיא, כי על כל פנים לא סר, כי רבים ורבים מישראל נכנעו ליהודה כל שכן בנימין, ואף בימי יהושפט וחזקיה מבואר למי שהוא בקי בנביאים ובדברי הימים שבאו לרב מאד מעשרת השבטים לחסות בצל יהודה, וגם אין זה מונע שלא ישוב זרובבל, וגם עוד בית שלישי, כי לא כון רק להגביל התנועה היא, מנקודת ההתחלה עד קצה וסופה שחרב בית ראשון בזמן צדקיהו, והפליג לרמוז זה בלשון שילה מטעם השל, ויותר מופלג כמו שתרגמוהו הנוצרים, שזה ענין צדקיהו ושריו ועמו, שלא רצו לתת צוארם בעול נבוכדנצר כמו שיעצם ירמיה מפי השם, מצורף להפלת הסתרת הסוד בזה השם הנעלם עם זה אלפים מן השנים לא הובן, ונעשו בו פירושים לאין מספר, ואין כונת נותן התורה אחד מהם, וכל שכן המעתיק לנוצרים שהמיר הה"א בח"ת כאילו כתב שילוח וסוף דבר הנה ההודאה לאל גלה לנו משה רבינו דעתו.

מיאמה הוא שילה?

(טעם השל? ויכחו על השל וימת שם עם ארון האלהים (מלכים ב' ו' ז') – מלשון "לא תשלה אתי (מלכים ב' ד: כ"ח) – לא תטעה אותו)

מה היתה טעותו של צדקיהו?

מה היתרון בהרחבת סוף זמן מלכותו של יהודה בברכת יעקב מזמן פילוג המלוכה (כמו שפירשו רשב"ם וחזקוני) לימי צדקיהו (במיוחד אם נגדיר את המלכת דוד כתחילת זמן הברכה ליהודה)?